Straipsnyje „Vienos nuotraukos istorija“ („Draugas“, 2019 m. sausio 24 d.) rašiau apie įdomų Prano Šivickio gyvenimo momentą Lietuvoje: apie netikėtą susitikimą su Smetonų šeima Šventojoje, atvykusia pasmalsauti, ką tyrinėja mokslininkai Baltijos jūros vandenyse, ir apie nė kiek ne mažiau įdomias to buvusio momento tyrinėjimo istorijas. Tuokart tik paminėjau, kad Šivickis yra gana ilgai gyvenęs JAV, dirbęs „Draugo“ redakcijoje, tad šįkart norėtųsi papasakoti apie jo veiklą plačiau. Tuo labiau kad šiomis dienomis minimas gražus 110 metų „Draugo“ jubiliejus – puiki proga prisiminti besidarbavusius šiame laikraštyje.

„Draugo“ redakcija, administracija ir spaustuvės personalas pirmajame „Draugo“ piknike Limonto ūkyje (Sodus, Michiganas). 1914 m. Visi asmenys vardijami iš kairės. Pirmoje eilėje: Romanas Prečinauskas (spaustuvės darbininkas), kun. Pranas Serapinas („Draugo“ bendrovės sekretorius), kun. Fabijonas Kemėšis (vyr. redaktorius), Pranas Šivickis (administratorius), nežinomas asmuo. Antroje eilėje: Jonas Karosas (redaktorius), Limontas (muzikas, Dievo apvaizdos parapijos vargonininkas), Uršulė Jokūbaitė (moterų skyriaus redaktorė ir knygų tvarkytoja), Ona Vaičiūnaitė (knygvedė), nežinomas, Julija Mikalauskaitė (spaustuvės darbininkė), nežinomas asmuo.

Jei šį straipsnį skaitys asmuo su labai gera atmintimi, galėtų pareikšti pretenzijas, kad autorė yra nenuosekli ir praėjusiame straipsnyje vadino savo herojų kiek ilgesniu vardu – Pranciškus Baltrus Šivickis, o šįkart – tik Pranas Šivickis. Atsikirsčiau, kad kaip tik esu labai nuosekli ir vadinu jį taip, kaip jis pats save vadino gyvenimo Amerikoje laikotarpiu; taip jis pasirašydavo ir dirbdamas „Drauge“ (nors dažniausiai pasirašydavo įvairiausiais slapyvardžiais). Dviem vardais jis vadino save gyvendamas Lietuvoje. Na, o pačiu pirmuoju savo gyvenimo laikotarpiu Amerikoje jis buvo staigiai paverstas į Frank Switch; virsmas įvyko ne P. Šivickio, o Amerikoje gyvenusio jo dėdės noru, kuris,

parūpinęs jam pirmąjį darbą, jį taip užrašė; su šia pavarde išgyveno keletą mėnesių.
P. Šivickis praleido Amerikoje šešiolika metų: 1906–1922 m. Atvyko gelbėdamasis nuo caro represijų, nes dalyvavo 1905 m. revoliuciniuose įvykiuose. Tuomet Šiluvos valsčiaus žmonės išvaikė rusų valdininkus, užėmė valsčiaus raštinę ir išsirinko naują – lietuvišką valdžią. P. Šivickis, ūkininko sūnus, buvo baigęs pradinę mokyklą, be to, pats daug skaitė, pagal to meto kaimiečių išsilavinimo lygį buvo labai „gramatnas“, todėl buvo išrinktas valsčiaus raštininku. Emigruodamas į Ameriką planavo, kad kažkiek pasimokys, kažkiek užsidirbs pinigų ir grįš į Lietuvą ūkininkauti. Tačiau likimas lėmė kur kas daugiau, bet ne šiaip sau, ne atsitiktinai tas likimas buvo jam palankus. Pradžioje dirbo sunkiausius darbus, nepaisant to, labai atkakliai ir nuosekliai siekė mokslo ir pasiekė labai daug – baigęs vakarinę mokyklą vėliau studijavo net šešiuose universitetuose (baigė tris iš jų), dar viename, septintame, lankė vakarinius kursus. Paskutinis, kuriame studijavo ir įgijo filosofijos daktaro laipsnį, buvo prestižinis University of Chicago, įsteigtas milijonieriaus John Rockefeller. Apie sunkų, bet turiningą laikotarpį Amerikoje P. Šivickis gyvenimo pabaigoje parašys įdomius prisiminimus, kurie jo dukros Ramonos Šivickytės-Simokaitienės rūpesčiu publikuoti knygoje „Gyvoji mintis“, 2005 m.

Garsus mokslininkas buvo „Draugo“ redaktoriumi

Už mokslus Amerikoje P. Šivickis mokėjo pats, jokio papildomo finansavimo iš nieko negavo. Todėl ir mokslai truko gana ilgai, nes studijuojant reikėdavo daryti pertraukas, kad užsidirbtų pinigų. Vienos tokios pertraukos metu jam teko laimė dirbti „Draugo“ redakcijoje, trumpam pabūti ir šio leidinio redaktoriumi. Parašiau „teko laimė“ remdamasi Šivickio prisiminimais, nes jis labai šiltai aprašys tą savo gyvenimo epizodą.

P. Šivickis dar iki darbo redakcijoje dažnai parašydavo įvairių straipsnių į lietuvišką spaudą: į „Vienybę lietuvių“ ir į „Kataliką“. Tad 1914 m., pristigęs pinigų studijoms, ėmė ieškotis darbo šiuose leidiniuose. Iškart atsišaukė „Vienybė lietuvių“, tačiau siūloma alga tokia, kad net pragyvenimui neužtektų, nekalbant apie susitaupymą tolesnėms studijoms. Atsiliepia jo ankstesnių studijų draugas Pranas Gudas, dirbęs „Katalike“, ir praneša, kad yra galimybė dirbti kartu su kun. Fabijonu Kemėšiumi „Draugo“ redaktoriumi, kuris ieško sau padėjėjo, mokančio angliškai.

Mirus pirmajam „Draugo“ redaktoriui kun. Antanui Kaupui, susitarta kviesti F. Kemėšį, kuris tuo metu buvo Škotijoje. Jis sutiko būti redaktoriumi su sąlyga, kad jam bus paskirtas su Amerikos lietuvių gyvenimu susipažinęs, angliškai mokąs padėjėjas. Tuo padėjėju tapo P. Šivickis, taip jis atsiminimų knygoje pats įvardija savo pareigybę. Oficialiai anglų kalba tuometinio „Draugo“ puslapiuose jis vadintas *Managing Editor*. Leonardas Šimutis, „Draugo“ 1934 m. lapkričio 17 d. numeryje, straipsnyje „„Draugo“ administratoriai“ įvardija P. Šivickį kaip administratorių, taip jis pavadintas ir 1964 m. „Draugo“ publikacijoje (žiūrėti toliau).

Pranas Gudas su žmona

Gudienė (kairėje) su seserimi

Darbus pasiskirstė taip: redaktorius rašys vedamuosius straipsnius ir skaitys laikraščio paskutinę korektūrą, ves visą laikraščio politiką, o visą kitą darbą tvarkys P. Šivickis. Kadangi laikraštis buvo didelis – 8 ar net 12 puslapių, tai darbo buvo daug. Šivickiui teko rašyti bendrą politinę apžvalgą, tvarkyti žinias iš įvairių lietuviškų kolonijų Amerikoje, rinkti žinias iš Lietuvos laikraščių, Amerikos dienraščių, tvarkyti Čikagos kroniką, peržiūrėti skelbimus, pačiam parašyti vieną kitą straipsnį ir kt. Be to, daug laiko užimdavo ir atsiųstų straipsnių redagavimas, kurių, kaip P. Šivickis sako, būdavo ir tokių „neva lietuviškų“, taip parašytų dėl anglų k. įtakos, kad net mintį kartais sunku būdavo atsekti. Darbo padaugėdavo, kai Kemėšis įvairiais reikalais važinėdavo po lietuvių kolonijas. Tuomet visi darbai gulė ant P. Šivickio pečių. Tokių išvažiavimų vis daugėjo, tad laikui bėgant faktiniu redaktoriumi tapo P. Šivickis. Taip darbavosi iki karo pradžios 1914 m. Tuomet visi susirūpino – kaip bus su Lietuva, ar nesutryps jos bekariaudamos didžiosios valstybės. Prasidėjo įvairiausi susirinkimai, buvo sukurtas Tautos fondas. Tad laikraštyje skelbiamos medžiagos tiek padaugėjo, kad pradėjo trūkti vietos rašiniams. Padidinus „Draugo“ redakciją pradėtas leisti naujas mėnesinis žurnalas „Pažanga“, bet jo prenumeratorių buvo mažai, ir jis greitai nustojo ėjęs.
Beveik tuo pačiu metu F. Kemėšis perėjo dirbti į ką tik įsteigto „Darbininko“ redakciją Bostone, o iki tol rytų valstijose nebuvo nė vieno katalikiško lietuviško laikraščio.
Būdamas „Draugo“ redaktoriumi, Kemėšis sėkmingai tarėsi ir barėsi su „Draugas“ *Publishing Co* administracija ir dažnai gaudavo tai, ko niekas kitas nebūtų gavęs. Kadangi F. Kemėšis administracijos direktoriams ir kitiems kunigams ne kartą pasakydavo daug karčios tiesos, tad jį gana lengvai išleido iš „Draugo“ redakcijos su sąlyga, kad suras kitą redaktorių. F. Kemėšis pasiūlė

P. Šivickį, ir jis tapo naujuoju redaktoriumi. 1915 m. birželio 3 d. „Draugo“ numeryje pasirodė „Draugo“ bendrovės valdybos skelbimas, kad redaktoriumi skiriamas P. Šivickis, žinomas visuomenėje publicistas.

Turėjo beletristo talentą

Išėjus F. Kemėšiui, kaip sako P. Šivickis, tuoj labai pasijuto jo nebuvimas, nes Kemėšio autoritetas buvo pakankamas veiksnys atremti bet kokią kritiką. Nors visas darbas vyko taip, kaip anksčiau (prisiminkime, kad jau kuris laikas redaktoriumi faktiškai buvo P. Šivickis), dabar kritikai pajuto daugiau galios ir tuoj pradėjo eiti pas P. Šivickį su įvairiais patarimais ir kritika. Daugiausia su kritika. Jautriam ir ambicingam P. Šivickiui tas nepatiko, ir jis, išleidęs tik du numerius savo vardu, 1915 m. birželio mėn. išėjo iš redakcijos. Tolesnis P. Šivickio gyvenimas – profesoriavimas Filipinų universitete (1922–1928) bei darbai Lietuvos universitetuose (1929–1948) ir Mokslų akademijoje (1948–1968 iki mirties) – parodys, kad jis buvo labai veiklus ir ryškus lyderis, o lyderiai nelabai mėgsta, kai jiems primygtinai kažką nurodinėja... Antra vertus, galbūt pats P. Šivickis suprato savo vertę, todėl kritika jį per stipriai veikė ir rodėsi nepagrįsta. Visi vėlesni jo literatūriniai darbai – tiek jo prisiminimų knyga, tiek daugybė jo mokslo populiarinamųjų straipsnių, publikuotų lietuviškoje spaudoje, akivaizdžiai rodo, jog be mokslinių talentų P. Šivickis turėjo ir neabejotiną beletristo gyslelę.

Taigi P. Šivickis dirbo „Draugo“ redakcijoje pusantrų metų: nuo 1914 m. sausio iki 1915 m. birželio mėn. Atsiminimuose parašys: „su „Draugu“ suaugau labiau negu su kokia kita įstaiga, kurioje iki to laiko dirbau. (...) Aš, dirbdamas prie „Draugo“, jaučiaus dirbąs idealinį švietimo darbą. Kai kada pavargęs, po dienos darbo grįžęs nakvynėn, dažnai pagalvodavau, jog kiekvienas parašytas ar atspausdintas žodis turi savo reikšmę. (...) O mano kiekvienas parašytas žodis gali pasiekti net dvylika tūkstančių žmonių, o gal net daugiau, nes lietuviškus laikraščius skaito ne vien tik prenumeratoriai (...). Koks malonus pirmasis, patekęs į rankas, tik ką išėjusio numerio turinys tik tas gali suprasti, kuris kartais net nakčia prie jo tvarkymo be miego yra išsėdėjęs“.

Po beveik 20 m. tryliktasis „Draugo“ redaktorius Leonardas Šimutis straipsnyje „„Draugo“ nuopelnai mūsų tautai“ (1934 m. lapkričio 17 d.) paminės visų buvusiųjų redaktorių pavardes ir labai trumpai, vienu sakiniu, apibūdins kiekvieną iš jų. Apie trečiąjį redaktorių P. Šivickį parašys: „nors neilgai redagavo, bet vis dėlto daug ko naujo įnešė į laikraštį“. Ar ne per daug drąsu iš dviejų numerių rašyti tokią gražią charakteristiką? Ne, nes ne iš tų dviejų numerių L. Šimutis taip parašė. Jis dirbo kartu su P. Šivickiu „Drauge“ visu jo darbuotės laikotarpiu, t.y., 1914–1915 m., tad tikrai turėjo laiko įvertinti P. Šivickio darbo stilių ir nuopelnus.

Ką pasakoja nuotraukos

Tyrinėjant P. Šivickio fotoarchyvą, aptikau keturias nuotraukas, susijusias su darbu „Drauge“. Žinoma, jas apibūdinant teko pasukti galvą, kaip gerame detektyve; taip daryti teko dėl P. Šivickio archyvo ypatumų, t.y., netikslumų, aprašytų ankstesniame mano straipsnyje. Taigi ant vienos nuotraukos P. Šivickio ranka užrašytas nieko nesakantis užrašas: „Visi darbininkai“; joje 12 asmenų; sąlyginai ją pavadinkime pirmąja nuotrauka. Ačiū Dievui, kad kitam P. Šivickio biografui Algimantui Jakimavičiui pateko labai panaši nuotrauka, tik joje 13 asmenų ir žmonės nedaug persigrupavę; ant jos gana tikslus P. Šivickio užrašas: „„Draugo“ redakcija ir administracija 1914“; šią nuotrauką A. Jakimavičius publikavo knygoje „Pranciškus Baltrus Šivickis. Mokslo ir gyvenimo pėdomis“ (2004 m.). Tad tapo aišku, ką vaizduoja ir pirmoji nuotrauka. Deja, apibūdindamas dar vieną nuotrauką, kuri buvo su mįslingu užrašu „D`ekskursija Michigane“, minėtas autorius suklydo ir užrašė „Valparaiso universiteto studentai“, nors iš veidų aišku, kad nuotraukoje daug tų pačių asmenų, kaip ir pirmojoje (iššifravus P. Šivickio mįslingą užrašą, jis reikštų – „Draugo“ ekskursija Michigane). Ši trečioji nuotrauka su tokiu pačiu klaidingu aprašymu publikuota ne tik A. Jakimavičiaus knygoje, bet ir P. Šivickio atsiminimų knygoje „Gyvoji mintis“. Ketvirtoji nuotrauka, kuri Lietuvos spaudoje niekur dar nepublikuota, yra su P. Šivickio užrašu: „Piknikas Michigane 1913 m“. Dar kartą galiu pasakyti, ačiū Dievui, nors Lietuvoje ir nepublikuota, bet labai panaši yra publikuota „Drauge“ (1964 m. rugpjūčio 8 d., Nr. 186,) ją pavadinsime penktąja mums žinoma nuotrauka. Akivaizdu, kad penktoji yra daryta iškart po ketvirtosios (arba atvirkščiai – ketvirtoji po penktosios), nes ji skiriasi tik vienu

asmeniu, t.y., pasikeitus fotografuojančiam asmeniui, norint įamžinti ir fotografuojantį. Taip pat akivaizdu, kad P. Šivickio užrašyta data ant ketvirtosios nuotraukos yra klaidinga – turėjo būti 1914 m. Na, o dar vienas akivaizdumas atsiranda ne iškart, o daug kartų apžiūrėjus nuotraukas – visos jos darytos tuo pačiu metu – tai išduoda tiek veidai, tiek šukuosenos, tiek apranga, tiek menkiausios aprangos detalės. Matyt, buvo fotografuotasi įvairiomis grupėmis: laikraščio „Draugas“ redakcija, administracija, spaustuvės darbininkai (12 ir 13 žmonių, pirmoji-antroji nuotraukos), po to didesnė grupelė (16 žmonių, bet be vyr. redaktoriaus F. Kemėšio, t.y., trečioji nuotrauka, kuri, kaip aptarta, yra publikuota su klaidingu užrašu). Neaišku, kam atstovavo pastaroji grupelė, gal tiesiog buvo žmonių, panorėjusių įsiamžinti labai gražios tvorelės, primenančios lietuvišką kaimą, fone. Na, o galop – visi piknike dalyvaujantys asmenys (21 žmogus).

Pirmojo „Draugo“ pikniko dalyviai Limonto ūkyje (Sodus, Michiganas). 1914 m. Pirmoje eilėje, sėdi ant žemės: Leonardas Šimutis (jaunimo-Vyčių reikalams bendradarbis), Antanas Sutkus (raidžių rinkėjas, zeceris). Antroje eilėje: Aleksandras Prečinauskas-Precin (vyriausias spaustuvininkas), Julija Mikalauskaitė (spaustuvės darbininkė), Ona Vaičiūnaitė (knygvedė), Uršulė Jokūbaitė (moterų skyriaus redaktorė ir knygų tvarkytoja), Ona Kučinskaitė-Pocienė (dainininkė), Antanina Piestininkaitė (žmona Jono Kazanausko, finansininko, buvusio „Draugo“ administratoriaus), Sutkuvienė. Trečioje eilėje, trečias iš kairės – Romanas Prečinauskas (spaustuvės darbininkas), ketvirtas – Jonas Karosas (redaktorius), penktas – Pranas Šivickis (administratorius), šeštas – kun. Fabijonas Kemėšis (vyr. redaktorius), septintas – nežinomas, aštuntas – kun. Pranas Serapinas („Draugo“ bendrovės sekretorius), devintas – Antanas Pocius (muzikas, muzikos skyriaus vedėjas), dešimtas – Limontas (muzikas, Dievo apvaizdos parapijos vargonininkas), vienuoliktas – nežinomas asmuo.

Iš minėto 1964 m. straipsnio, kuris vadinasi „1914 metų prisiminimai“ (anoniminis autorius) aišku, kad visos penkios nuotraukos užfiksavo istorinį „Draugo“ gyvenimo įvykį – pirmąją darbuotojų ir bendradarbių gegužinę (pikniką), kuri tapo tradicine, kasmetine. Straipsnis, parašytas 1964 m., ir buvo skirtas šios gražios, žmones suartinančios tradicijos atsiradimo 50-mečiui. Pirmasis piknikas vyko vargonininko Limonto ūkyje, Sodus, Michigane. Nežinomas autorius rašo, kad nuotrauka labai iškalbingai rodo ir laikraščio vaidmenį visuomenėje, nes F. Kemėšis pritraukė ne tik spaudos, bet ir visuomenės veikėjus; kiekvienas iš redakcijos darbuotojų buvo organizatorius, kalbėtojas, paskaitininkas, tų laikų *spiritus movens*.
Šiame straipsnyje publikuojame aptartas pirmąją ir ketvirtąją nuotraukas. Asmenys publikuojamose

nuotraukose identifikuoti sugretinant su 1964 m. „Drauge“ publikuotąja ir gana detaliai aprašyta nuotrauka. Pagal šį aprašymą identifikavus asmenis nuotraukose, teko pakoreguoti ir jų pavadinimus. Pavyzdžiui, P. Šivickio užrašas „Draugo“ redakcija ir administracija“ taip pat nėra visai tikslus, nes nuotraukoje matome ir spaustuvės darbininkų. Laikraštyje „Draugas“ publikuotos nuotraukos pavadinimas – „„Draugo“ redakcija, administracija ir spaustuvės personalas“ – taip pat pakoreguotas, nes yra asmenų, kurie pagal apibūdinimą tikriausiai yra tik pikniko svečiai (dainininkė, buvusių ir esamų darbuotojų žmonos) arba rašantieji į laikraštį, t. y., jo bendradarbiai (sandarbininkai, kaip buvo sakoma tuo metu).
Visoms fotografijoms, o tuo pačiu ir pikniko tradicijai – pusapvalis jubiliejus – 105 metai. Tik truputį mažiau nei „Draugui“.

© Laima Petrauskienė. *Prano Šivickio veikla „Draugo“ redakcijoje 1914–1915 m.*, 2019